

Vijftiende jaargang

november 1979 nr. 11

panda

ACTIE
RED DE
NEUSHOORN





panda

Maandblad van het Wereld Natuur Fonds - Nederland

Panda is het officiële orgaan van de Stichting Het Wereld Natuur Fonds-Nederland, Nederlandse afdeling van The World Wildlife Fund. Het wordt gratis gezonden aan de donateurs.

Redactie

Adres: Wereld Natuur Fonds, postbus 7, 3700 AA Zeist

Leden: Bert Garthoff, N. F. Halbertsma, Dr. J. C. van Noordwijk-Van Veen, Dr. J. H. Westermann.

Kopij voor Panda dient uiterlijk op de eerste dag van de maand voorafgaande aan de maand van verschijnen op het redactie-adres aanwezig te zijn.

Kopij voor het 'Laatste Nieuws' uiterlijk op de zevende dag van de maand voorafgaande aan de maand van verschijnen, eveneens op bovenvermeld adres.

Adresveranderingen en klachten

Adresveranderingen en klachten over het niet ontvangen van Panda moeten worden gericht aan het Secretariaat. Adresveranderingen dient men tenminste zes weken te voren op te geven, onder vermelding van het administratienummer (vermeld op het adresstrookje).

Postzegels voor antwoord insluiten

Briefschrijvers worden vriendelijk verzocht bij correspondentie waarop antwoord wordt verwacht, de benodigde postzegels in te sluiten.

Secretariaat Wereld Natuur Fonds

Eerste Hogeweg 2a, Zeist (postadres: postbus 7, 3700 AA Zeist).

Telefoon: 03404-29324 (vier lijnen).

Postrekening 44466, Zeist.

Bank: Mees & Hope N.V., Utrecht, rekening 21.36.50.797.

Verzendhuis WNF

Postbus 140, 2170 AC Sassenheim; postrekening 30.19.487.

Donateurs

Donateur(trice) kan men worden door een jaarlijkse storting van (tenminste) f 20,- op postrekening 44466 ten name van het Wereld Natuur Fonds, Zeist. Donateur(trice) voor het leven wordt men door eenmaal (tenminste) f 500,- te betalen.

World Wildlife Rangers

Rangers zijn de junioren van het Wereld Natuur Fonds tot achttien jaar. Zij betalen f 17,50 per jaar en ontvangen elf maal per jaar het blad TamTam en zes maal per jaar de daarbij behorende bladen van het Ranger Weetboek.

Inlichtingen: World Wildlife Rangers, postbus 284, 3700 AG Zeist, tel. 03404-29314 (twee lijnen); postrekening 201120, Zeist. Ranger-supporters (boven 18 jaar) betalen per jaar f 17,50 plus f 5,- (voor het Ranger Educatie Fonds), totaal f 22,50.

Druk: Bosch en Keuning nv, Baarn.

Inhoud

Actie: Red de neushoorn	147
Neushoorns in Z.O. Azië	149
Het verdwijnen van soorten	153
Overleg over de toekomst van de tijger	156
Boekaankondiging	159
Boekbespreking	159

Red de neushoorn

Graag vestigen wij de aandacht van onze donateurs nog eens extra op de envelop met brief en acceptgirokaart op de wikkels van dit nummer van Panda. De brief is een speciale oproep aan donateurs en belangstellenden om de nieuwe actie 'Red de neushoorn' te steunen. Over de actie kunt u op pagina 147 e.v. meer lezen.

In dit nummer vindt u ook informatie over de Actie Zeeparken, waarvan de opbrengst bijna f 1,4 miljoen was! Een schitterend succes waarvoor wij allen die het WNF steunden heel hartelijk danken.

Tenslotte nog op pagina 156 een bericht over de tijger. In 1973/1974 voerde het WNF een geslaagde internationale actie voor het behoud van dit dier. Hopelijk zullen wij er op dezelfde wijze in slagen de neushoorn te behouden.



Bij de voor- en achterplaat

De zwarte ofwel puntlip neushoorn is een van de meest bedreigde neushoorns in Afrika, waarvoor het WNF thans de actie 'Red de neushoorn' lanceert. Neushoorns worden vaak vergezeld door buffelpickers, vogels die onge-rechtigdheden verwijderen en zo nodig ook alarm kunnen slaan bij gevaar.

Foto uit het boek 'Op reis met de dieren' van Prof. Dr. Anthonie Stolk, een uitgave van de Amro Bank (zie de boekbespreking op pagina 159).

ACTIE RED DE NEUSHOORN



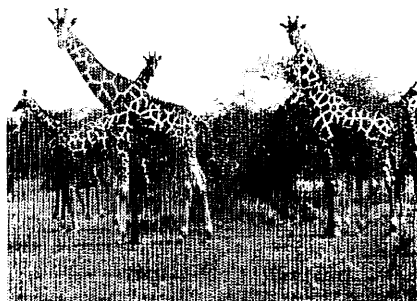
**FASCINERENDE
DIEREN**
In woord en beeld langs alle grote reservaten

De neushoorns van Afrika en Azië zijn ernstig bedreigd. Lees hierover in de brief die in de envelop op de wikkels van dit nummer van Panda zit! En lees vooral wat er over de neushoorns en de WNF-actie geschreven staat op de volgende bladzijden.

Help mee! Het WNF vraagt aan alle donateurs en belangstellenden om de actie 'Red de neushoorn' te steunen. In de envelop op de wikkels bevindt zich ook een acceptatiekaart die voor giften kan worden gebruikt.

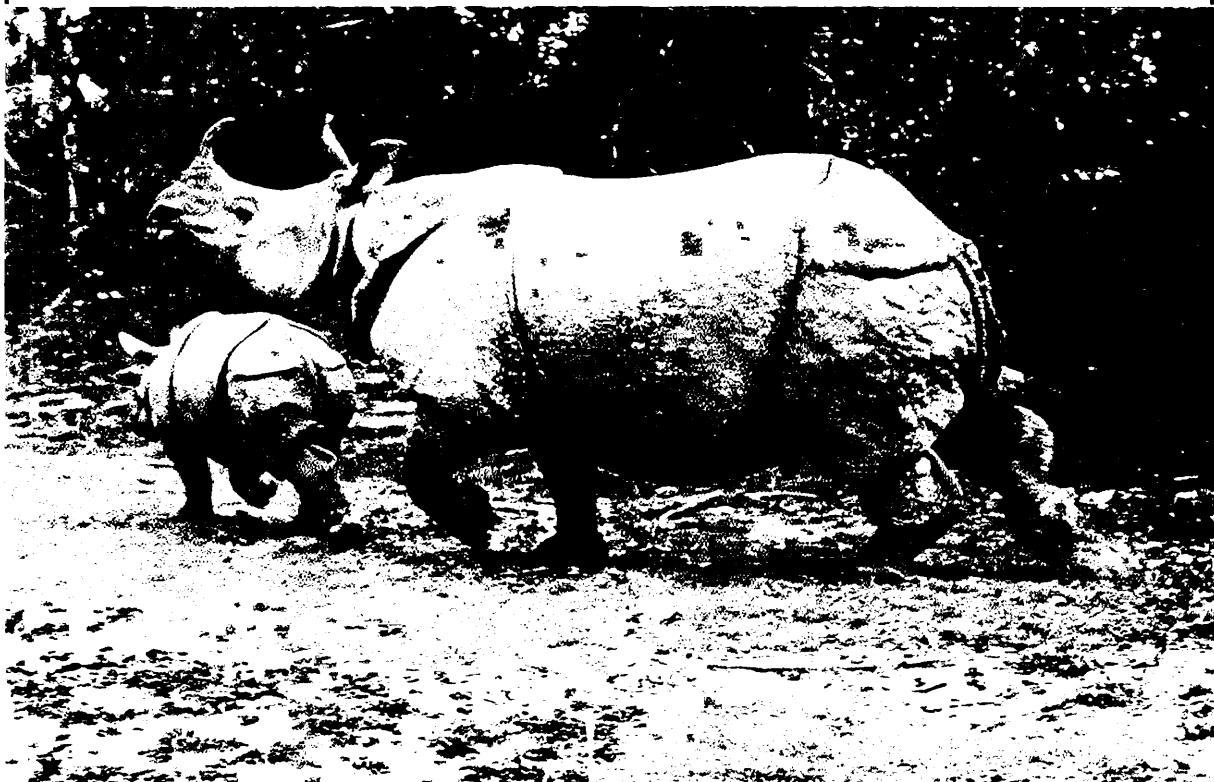
Allen die tenminste f 50.— schenken, krijgen gratis toegezonden — zolang de voorraad strekt — het prachtige boek van Willi en Ursula Dolder 'Fascinerende dieren, in woord en beeld langs alle grote reservaten'. Ons is een beperkt aantal hiervan tegen een bijzonder gunstige prijs ter beschikking gesteld. Het boek (winkelwaarde f 49,50) is van fors formaat en bevat 240 bladzijden waarvan 160 met prachtige foto's in kleur van planten, dieren en landschappen in de gehele wereld.

De Indische neushoorn, een van de Aziatische soorten. Evenals de Javaanse neushoorn heeft de Indische neushoorn één hoorn. De Sumatraanse neushoorn heeft twee kleine hoorns. Alle drie soorten zijn ernstig bedreigd. Foto Andrew Laurie.

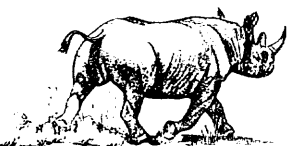


Het schitterende boek 'Fascinerende dieren' dat aan allen die tenminste f 50.— schenken voor de actie Red de Neushoorn gratis wordt toegezonden zolang de voorraad strekt.

Het WNF hoopt dat velen een bijdrage zullen geven om de neushoorn voor uitsterven te behoeden. De noodzakelijke financiële hulp hiervoor wordt geschat op minimaal \$ 2 miljoen. Op korte termijn wil het WNF trachten tenminste f 600.000 bijeen te brengen voor spoedprojecten in Tanzania en Zambia. Als er meer geld beschikbaar komt dan zullen ook andere projecten steun kunnen krijgen. Help mee! Red de neushoorn!



ALARM VOOR DE NEUSHOORN



Het aantal neushoorns in Afrika en Azië loopt schrikbarend snel terug. Snelle en doeltreffende maatregelen zijn nodig om deze teruggang tot stilstand te brengen. Het voortbestaan van deze dieren hangt daarvan af.

Samen met Engeland, de Verenigde Staten, Kenya, Duitsland en België start het Wereld Natuur Fonds-Nederland nu de spoedactie 'Red de Neushoorn'; over enkele maanden zullen ook Canada, Frankrijk en Noorwegen volgen.

Het doel van de internationale actie is om op wat langere termijn \$ 2 miljoen bijeen te brengen.

In eerste instantie wil het WNF f 600.000,- inzamelen om de meest urgente projecten zo snel mogelijk te kunnen financieren.

Wat is er aan de hand?

Er zijn vijf neushoornsoorten: drie in Azië en twee in Afrika. Deze diersoorten of hun naaste verwanten bestaan al zo een 60 miljoen jaar op aarde. Van de Aziatische soorten schat men het totale bestand in het wild op niet meer dan 2000 dieren: 55 Javaanse neus-

hoorns, 300 Sumatraanse en het restant de Indische neushoorn.

De twee neushoornsoorten die in Afrika voorkomen, zijn de witte of breedlip neushoorn en de zwarte of puntlip neushoorn.

Van de witte neushoorn – in werkelijkheid zijn ze grijs van kleur – komen in de Sudan nog slechts 500 à 600 voor. De witte neushoorn die in het zuiden van Afrika voorkomt, staat er beter voor dankzij de beschermende maatregelen gedurende de laatste decennia.

Ernstiger is de toestand van de zwarte neushoorn. Hoewel er misschien nog wel 10.000-20.000 over heel Afrika verspreid zijn, komen deze dieren vrijwel niet meer voor, daar waar ze enkele jaren terug nog in voldoende aantallen waren. Zo liepen de neushoorns in Kenya van 20.000 stuks in 1969 terug naar 2000 nú!

In Tsavo, het bekende nationale park van Kenya is het aantal van 6.000 à 9.000 in 1969 teruggelopen naar minder dan 150 nú.

Waarom is de neushoorn bedreigd?

Het plotseling snelle teruglopen van de aantallen neushoorns is het gevolg van de activiteiten van stroopers. De hoorn van de neushoorn brengt namelijk veel geld op. In Oosterse landen meent men dat het poeder van gemalen neushoorns de mannelijke potentie ver-

De witte of breedlip neushoorn van Afrika. Foto Andrew Laurie. De zwarte of puntlip neushoorn staat afgebeeld op de voor- en achterpagina van dit nummer.



hoogt. Ook meent men dat het poeder koortswerend werkt, of dat een dolk met een handvat van de hoorn van de neushoorn de eigenaar bijzondere kracht verleent.

De handel in hoorn die voornamelijk in het verre Oosten plaats vond, heeft zich verplaatst naar het Midden-Oosten.

Enerzijds komt dit omdat in Hong Kong, een van de belangrijkste handelscentra, de handel nu wettelijk verboden is. Anderzijds heeft de stijgende rijkdom ontstaan door de hogere olie-inkomsten deze verschuiving beïnvloed. Vooral in Yemen wordt de hoorn op grote schaal verhandeld. De laatste jaren steeg de prijs van een kilo hoorn tot f 10.000,—!

Men schat dat tussen 1975 en 1979 jaarlijks 2000 neushoorns alleen al in Kenya gestroopt werden om aan de vraag van de markt in Yemen te kunnen voldoen.

Actie voor de neushoorn

In Kenya is de neushoorn het symbool van de nationale parken. President Daniel Arap Moi heeft op 22 mei van dit jaar alle neushoorns van Kenya de status van 'volledige bescherming' verleend en dat betekent dat het dier niet gejaagd of zelfs lastig gevallen mag worden. Kenya heeft internationale hulp ingeroepen en met spoed plannen opgesteld om de neushoorn te beschermen. De controle op de nationale parken moet snel worden verscherpt. De illegale handel moet worden stopgezet. Antistroperij eenheden worden uitgebreid. Terreinwagens moeten worden aangeschaft. Neushoorns zullen worden verwijderd uit door stroppers bedreigde en moeilijk te controleren gebieden om op veiliger plaatsen te worden geconcentreerd.

Een grootscheepse campagne om het publiek wakker te maken zal worden opgezet. Educatie op scholen moet worden uitgebreid via de wildlife-clubs van Oost-Afrika.

Urgente projecten van de actie 'Red de neushoorn'

Op dit moment is urgente actie vereist in Afrika. Een actieplan voor Azië zal in de komende maanden tot stand komen.

Om een snel begin te kunnen maken met de beschermende maatregelen in Oost Afrika is op korte termijn het volgende nodig, waarvoor het WNF f 600.000 wil bijeenbrengen.

Tanzania

Versterking van de anti-stroperij eenheden is hier noodzakelijk. Vijf nieuwe landrovers zijn nodig en andere moeten gerepareerd worden. Ook radio's en tenten zijn nodig. Plannen voor het overbrengen van neushoorns naar veiliger plaatsen worden uitgewerkt. Een eerste bijdrage van \$ 100.000 is vereist.

Zambia

In de Luangwe vallei waar nu nog de grootste aantallen neushoorns zijn, moeten met spoed nieuwe anti-stroperij eenheden worden opgezet. Een aanloopbedrag van tenminste \$ 200.000 is nodig.

Bovenstaande bedragen geven een indruk van de eerste vereisten op dit moment. In de komende maanden zullen nieuwe projecten tot stand komen. IUCN en WWF hebben momenteel voortdurend contact met de betreffende regeringen en de deskundigen die daar thans de mogelijkheden bestuderen, die tot de juiste beslissingen moeten leiden.

NEUSHOORNS IN ZUIDOOST-AZIË

in het bijzonder in Noord-Sumatra

door N. J. van Strien

Verspreiding, vroeger en nu

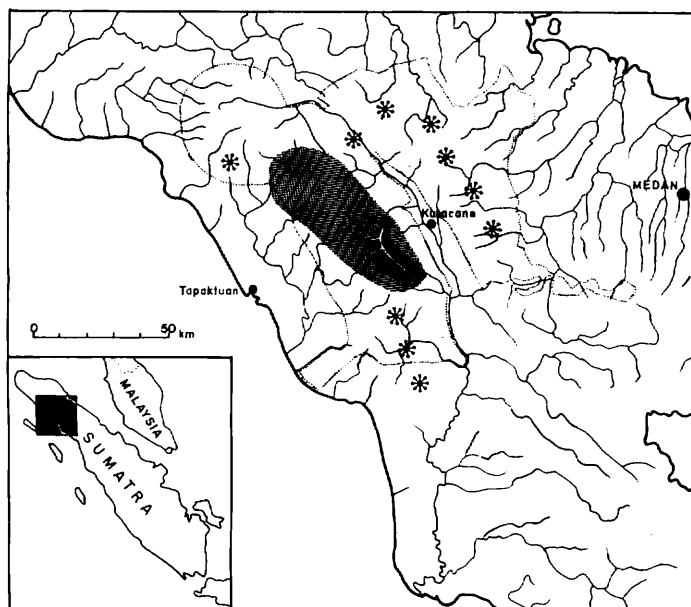
Wanneer men over neushoorns spreekt, wordt eigenlijk in de eerste plaats aan Afrika gedacht, waar de witte en de zwarte neushoorn bekende verschijningen zijn in een groot aantal nationale parken en reservaten. Maar ook in het zuidelijke gedeelte van Azië komen neushoorns voor, en wel drie soorten. De meest bekende daarvan is de grote Indische of pantserneushoorn, waarvan er nu een duizend exemplaren in een aantal reservaten in India en Nepal zijn.

Hoewel de Afrikaanse en Indische neushoorns zeker niet onbedreigd zijn, kan het gevaar voor uitsterven verminderd worden door een betere bescherming. Veel minder goed staan de twee andere neushoornsoorten er voor, die beide in Zuidoost-Azië voorko-

Ook de Aziatische neushoorn is ernstig bedreigd, en beschermende maatregelen moeten strikt worden nageleefd willen de drie soorten in Azië behouden blijven. Al enkele jaren steunt het WNF projecten in Indonesië, waaronder het onderzoek naar de Sumatraanse neushoorn door Drs. N. J. van Strien.

men, de Javaanse en de Sumatraanse neushoorn. Het aantal overlevende dieren van deze soorten is nu zo klein geworden, dat we er ernstig rekening mee moeten houden dat ze binnen niet al te lange tijd zullen zijn uitgestorven.

De namen Javaanse en Sumatraanse Neushoorn zijn wat misleidend omdat ze de indruk wekken dat ze



Het Gunung Leuser reservaat in noord Sumatra en het voorkomen van de Sumatraanse neushoorn (*Dicerorhinus sumatrensis*)

Het onderzoeksgebied in de vallei van de boven Mamas.

Het hoofd-verspreidingsgebied van de neushoorn. In dit gebied komen ze nog in min of meer natuurlijke dichtheid voor.

* Indicenteel voorkomen van neushoorns. Op een enkel exemplaar na zijn hier alle neushoorns weggevangen.

Het Gunung Leuser reservaat, de enige plaats waar de Sumatraanse neushoorn nog een redelijke kans van overleven heeft.

alleen op Java, respectievelijk Sumatra, zouden voorkomen. Nu is het wel zo dat tegenwoordig de Javaanse alleen nog maar op één plaats op Java voorkomt en dat het grootste aantal van de Sumatraanse op Sumatra te vinden is, maar vroeger kwamen beide soorten in een veel uitgestrekter gebied voor. Zo werd een eeuw geleden de Javaanse ook gevonden op Sumatra, waar hij overigens pas in 1927 werd 'ontdekt', en op het vaste land van Azië tot in het zuiden van China. De Sumatraanse kwam relatief veel voor op Borneo en ook op het vasteland, maar met een meer westelijke verspreiding tot in het dal van de Brahmaputra. Daarna is het zeer snel bergaf gegaan en in de eerste decennia van deze eeuw is de Javaanse overal verdwenen behalve in Ujung Kulon, het beroemde reservaat op de westpunt van Java. De Sumatraanse heeft het wat langer kunnen uithouden omdat hij meer bergachtige, moeilijk toegankelijke streken bewoont, en

komt nu nog op een tiental plaatsen in kleine aantallen voor.

Reeds zeer lang zijn de neushoorns in Azië bejaagd om de hoorn, die vooral bij de Chinese bevolkingsgroepen zeer geliefd is vanwege de daaraan toegeschreven stimulerende en geneeskrachtige werking; al zeer vroeg in de geschiedenis van het Chinese Rijk was er sprake van handel in hoorn van neushoorns uit gebieden in Zuidoost-Azië.

Het geloof in de kwaliteiten van neushoornprodukten is zo groot dat men bereid is er zeer grote bedragen voor te betalen. Samen met de toenemende bevolkingsdruk en het openleggen van grote gedeelten van Zuidoost-Azië, heeft dit de snelle achteruitgang van de neushoorns veroorzaakt. Grote delen van hun oorspronkelijke woongebied zijn nu dicht bevolkt en daarbuiten is de jacht op deze dieren zo fel dat bijkans geen dier de kans krijgt te overleven.

Het dal van de boven-Mamasrivier.



De Sumatraanse neushoorn

De Sumatraanse neushoorn is de kleinste van de neushoorns en in een aantal opzichten ook de primitiefste. Hij heeft twee hoorns, in tegenstelling tot de Javaanse en Indische soort die één hoorn hebben, is ongeveer 1,30 meter hoog en kan een gewicht bereiken van 1000 kilo. In tegenstelling tot alle andere soorten is de Sumatraanse neushoorn dun behaard op grote delen van het lichaam.

Men schat dat er nu nog een 300 Sumatraanse neushoorns zijn, verspreid over een tiental gebieden op Sumatra en noordelijk Borneo, in Malaysia, Thailand en mogelijk ook Birma. In de meeste gebieden zijn minder dan tien dieren over en vaak maar twee of drie, en het is zeer de vraag of dergelijke kleine groepjes nog voor voldoende gezond nageslacht kunnen zorgen. Ook al zouden ze niet verder door stroperij worden bedreigd, is de overlevingskans buitengewoon klein.

Er zijn op het ogenblik nog maar drie gebieden waar de Sumatraanse neushoorn in wat grotere aantallen voorkomt en waar ze daadwerkelijke bescherming genieten. In West-Malaysia komen nog zo'n 10 tot 15 dieren voor in het nationale park Taman Negara en in het Endau-Rompingebied. Plannen om ook van Endau-Rompin een nationaal park te maken, zijn nog steeds niet uitgevoerd en een belangrijk stuk van het neushoorngebied is al opgeofferd aan houtkap. Verreweg het grootste aantal neushoorns, is te vinden in het Gunung Leuser Reservaat in noordelijk Sumatra. Daar leven nog zo'n 40 tot 50 dieren betrekkelijk veilig in het moeilijk toegankelijke bergland.

Het Gunung Leuser reservaat

Wat er in Leuser nog over is van de neushoorns is eigenlijk ook maar een schamel restje. Vroeger kwamen ze in het gehele gebied voor, maar nu bewonen ze nog maar een vijfde deel van het reservaat; overal elders zijn ze op een paar dieren na weggevangen. Alleen in het moeilijkst toegankelijke deel van het centrale bergland heeft de neushoorn zich kunnen handhaven. Zolang er elders nog neushoorns te vinden waren, nam men niet de moeite om daarin door te dringen. Dat veranderde echter in de jaren zestig toen de neushoorn elders begon te verdwijnen en de neushoornstroperij zich ging concentreren op het zuidelijk gedeelte van het huidige areaal.

De wettelijke bescherming die de neushoorn al zo'n 40 jaar geniet in Indonesië heeft geen enkele invloed gehad, omdat de controle op de naleving bijzonder moeilijk is. Neushoornstroperij, meestal met behulp van valsporen of valkuilen, is buitengewoon moeilijk te ontdekken, omdat die zich ver van de bewoonde wereld afspeelt en de stropers de grootst mogelijke geheimhouding betrachten om te voorkomen dat ze de buit met anderen moeten delen.

Alleen mensen die het terrein en de gewoontes van de neushoorns goed kennen en die er niet voor schromen



Verse neushoornsporen op een strandje langs de rivier. Duidelijk is de afdruk te zien van de ronde, platte zool en de drie nagels of hoeven. Dit is een dubbel spoor; kennelijk is het dier op zijn schreden teruggekeerd.

soms weken lang door zwaar bergterrein te trekken, kunnen de vallen ontdekken en onschadelijk maken. Bekeerde stropers verlenen daarbij goede diensten. Pas toen er enkele jaren geleden begonnen werd met een onderzoekprogramma in het Gunung Leusergebied naar de verspreiding en gewoontes van de neushoorn, werd ontdekt dat de stropers inmiddels ook al waren doorgedrongen in de vallei van de boven-Mamas, het laatste goede neushoorngebied.

Na deze ontdekking is er een groot aantal vallen onschadelijk gemaakt en er zijn zelfs een paar stropers gearresteerd. Daarna is het gebied steeds onder bewaking geweest, gedeeltelijk door de patrouilles ten behoeve van het onderzoek, gedeeltelijk door een speciale, door WWF gefinancierde patrouille groep. Sinds 1974, toen er nog minstens drie neushoorns zijn gedood, is er in dit gebied geen stroperij meer geweest en hebben de neushoorns ongestoord geleefd in het Gunung Leusergebied.

Zolang het huidige patrouillesysteem wordt voortgezet door betrouwbaar natuurbescherming personeel is de neushoorn betrekkelijk veilig in Gunung Leuser, mogen we verwachten dat er over enkele tientallen jaren weer een fors aantal zal zijn en dat ook nu verlaten gebieden weer door neushoorns bewoond zullen worden. Maar als de aandacht verslapt en de stropers krijgen daar weer een kans, dan is het binnen een paar jaar gedaan met de neushoorns in dit gebied.

Het neushoornonderzoek

Hoewel het stoppen van de stroperij wel het belangrijkste resultaat is van het bovengenoemde onder-

zoekprogramma, is het daar natuurlijk niet in de eerste plaats voor opgezet. Het doel van het onderzoek dat in 1974 is begonnen, o.a. met financiële steun van lezers van Panda, is gegevens te verzamelen over het voorkomen en de verspreiding van de neushoorns en over hun levenswijze, om met behulp van deze gegevens de reservaten beter te kunnen beheren.

Van alle neushoorns is de Sumatraanse wel de minst bekende en bestudeerde, niet omdat het bestuderen van dit dier minder interessant zou zijn, maar omdat het wel ongeveer het laatste dier is dat men zou kiezen indien men veel en snel resultaat wil zien. Ze komen alleen nog voor in zeer geringe dichtheid in afgelegen streken, meestal in bergachtig terrein bedekt met dicht tropisch bos. Het zicht is daar vaak beperkt tot enkele meters en het zich verplaatsen is moeilijk en zeer inspannend. Door de lage dichtheid, in de orde van één dier per 20 km², is de kans om er een te treffen zeer klein.

In 1975 kon met het veldwerk begonnen worden. Als studiegebied werd de vallei van de boven Mamasrivier gekozen omdat vermoed werd dat dat het meest geschikte gebied zou zijn, niet al te bergachtig en met een goede neushoornstand. Omdat het niet gemakkelijk is dit gebied te bereiken (een tocht van 30 km over een 1800 meter hoge bergrug) wordt voor de bevoorrading zoveel mogelijk van helikopters gebruik gemaakt. Voor iedere tocht is ongeveer 250 kilo materiaal nodig; als dat door dragers zou worden vervoerd is het gevaar groot dat ze later de opgedane terreinkennis voor stropen zullen gebruiken.

Het boven-Mamasgebied is één van de wildrijkste delen van Gunung Leuser. Naast neushoorns komen er olifanten, tijgers, nevelpanthers, beren, herten, varkens, wilde honden, orang utans en een groot aantal kleinere dieren voor. Vooral door de voortdurende aantasting van de rijke laaglandgebieden van Leuser wordt dit gebied steeds belangrijker voor een groot aantal diersoorten.

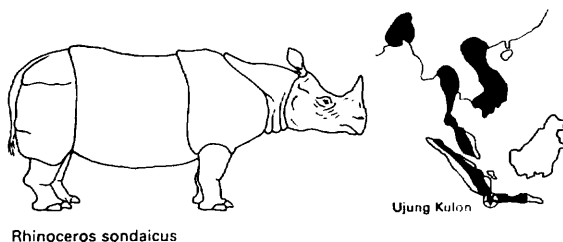
Van het begin af was het duidelijk dat de kans om een

neushoorn te zien minimaal zou zijn – in de afgelopen vier jaar is dat ook maar drie keer gelukt – en dat het onderzoek gebaseerd zou moeten worden op de tekens die de dieren in het bos achterlaten, zoals vraatplekken, faeces, urine en vooral voetafdrukken. Vooral aan de voetafdrukken wordt veel aandacht besteed omdat daaraan de verschillende neushoorns zijn te herkennen, net als mensen zijn te herkennen aan de vingerafdrukken. Om de voetafdrukken goed te kunnen bestuderen, worden daarvan gipsafgietsels gemaakt, waaraan dan later de identiteit van de dieren kan worden vastgesteld.

Door alle waarnemingen van dezelfde individuen bijeen te voegen en te vergelijken kunnen een groot aantal gegevens worden verkregen, b.v. over de grootte van het gebied waarin iedere neushoorn rondtrekt en de manier en snelheid waarmee ze dat doen, over de manier van voedselzoeken, over het gebruik van modderbaden en minerale bronnen en over ontmoetingen tussen verschillende neushoorns. Zo kan met veel geduld heel wat worden ontdekt over het leven van de neushoorn, zonder dat het dier zelf ooit gezien behoeft te worden.

Bijzonder hoopgevend is dat er sinds het begin van het onderzoek al vier jonge neushoorns zijn geboren in het Mamasgebied. Het lijkt er zelfs op dat dit gebied fungeert als een soort kraamkamer, omdat er veel minerale bronnen zijn, van belang voor de mineraalvoorziening van het opgroeiende dier. Met behulp van de voetafdrukken van de jongen kan de geboortedatum worden bepaald en kan de ontwikkeling worden gevolgd van klein kalf tot zelfstandig levende neushoorn.

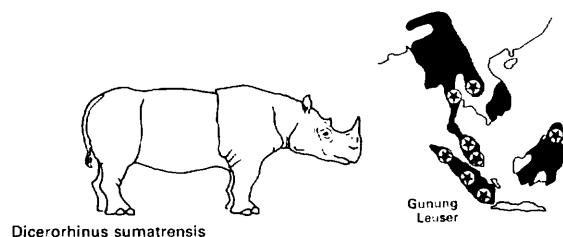
Het is te hopen dat het onderzoek in de Mamas nog een aantal jaren kan worden voortgezet om de verdere ontwikkelingen in de neushoorngemeenschap te kunnen volgen, maar vooral ook om er voor te zorgen dat de aandacht van de bewakers niet verslapt en stropers alsnog de kans krijgen de Sumatraanse neushoorn uit te roeien.



De Zuidoost-Aziatische neushoorns en hun verspreidingsgebied.

In zwart zijn aangegeven de gebieden waar zo'n 150 jaar geleden nog neushoorns voorkwamen en de sterretjes duiden aan waar ze nu nog te vinden zijn.

De grote één-hoornige Javaanse Neushoorn (Rhinoceros sondaicus) komt alleen nog voor in het Ujung Kulon Reservaat op Java.



De kleinere twee-hoornige Sumatraanse neushoorn (Dicerorhinus sumatrensis) komt nog op een aantal plaatsen voor, maar overal, met uitzondering van het Gunung Leuser reservaat op Sumatra, in zeer geringe aantallen.

Voor beide soorten geldt dat het voortbestaan van de soort volledig afhankelijk is van een verstandig beheer van beide genoemde reservaten door de Indonesische regering.

afhalen aan een van onze Panda-winkeltjes.



WERELD NATUUR FONDS



kalender
1980



Erik P. Eckholm, *Geen grond meer onder de voeten*. 282 blz. uitgave Het Wereldvenster, Baarn, 1977. Te bestellen door f 34,50 over te maken op postrekening 44466 van het WNF te Zeist, onder vermelding: Boek Eckholm.

Onbezonnen ontbossing is een van de grootste dreigingen voor ons milieu. In

Geen grond meer onder de voeten

Erik P. Eckholm



dit boek wordt gewezen op de ernstige milieuverarming tengevolge van overbegrazing, bodemerosie, ontbossing, verwoesting, het dichtslibben van stuwmuren en irrigatiestelsels alsmede de wijzigingen die optreden in zowel de frequentie van overstromingen als de schade die zij aanrichten. In al deze gevallen wordt het gevolg van op zichzelf natuurlijke gebeurtenissen als droogteperiodes en overstromingen verergerd door de toenemende mate waarin de mens druk uitoefent op de grond en daar voortdurend op kortzichtige en onzorgvuldige wijze gebruik van blijft maken. Het verlies van grond is een gevaar voor de mogelijkheden die de mens heeft om zichzelf in de toekomst te voeden. Daarom is dit boek een waardevolle bijdrage tot de bewustwording en het verkrijgen van inzicht in wat we moeten zien als een van de belangrijkste ecologische problemen waar de mensheid mee wordt geconfronteerd.

Erik P. Eckholm is een briljante jonge ecooloog van de Verenigde Staten van Noord-Amerika. Hij is medewerker van het befaamde Worldwatch Institute in Washington.



Prof. Dr. Anthonie Stolk, *Op reis met de dieren*, 160 blz., 90 kleurenill. Uitgave Amro Bank, Amsterdam 1979. Uitsluitend te verkrijgen bij alle kantoren van de Amro Bank. Prijs f 15,00 voor nieuwe spaarders, f 30,00 voor niet-spaarders.

Dit boek over het trekgedrag der dieren verschijnt in een jaar, waarin twee belangrijke internationale overeenkomsten zijn gesloten. Overeenkomsten inzake diersoorten die steeds meer worden bedreigd. Dat gebeurt door de voortdurende toeneming van het aantal mensen, gepaard met een

steeds ernstiger wordende druk op en vernietiging van het leefmilieu. In de eerste plaats gaat het om de Richtlijnen, in 1979 aangenomen door de negen lidstaten van de Europese Gemeenschap voor een betere bescherming van vogels, waaronder vooral de trekvogels. De tweede overeenkomst is de Conventie van de Verenigde Naties met betrekking tot het behoud en de bescherming van trekkende wilde diersoorten. Het is bepaald niet zo dat we op grond van deze twee internationale regelingen nu echt gerust kunnen zijn over het lot van de trekkende diersoorten. Hun voortbestaan zal afhangen van de aanvaarding der regelingen door alle verdragstaten en van een juiste en eerlijke toepassing. En zelfs als dat allemaal in orde zou komen, dan blijft er het feit dat de zeer overheersende plaats van de mens in deze wereld de levensmogelijkheden en de levensvrijheid van onze medeschepselen ten zeerste beknót.

Hoe dan ook, voor het verkrijgen van begrip dat al deze trekkende zoogdieren, vogels, vissen, reptielen, amfibieën, insecten en spinnen bescherming nodig hebben, en hoe die bescherming zou moeten zijn, is kennis nodig van de leefwijze van al die soorten. Zulke kennis over trek, trekgedrag en de achtergronden ervan wordt de lezer volop geboden in dit boek, dat zowel bevatelijk en boeiend als wetenschappelijk verantwoord is.

Uit hetgeen de schrijver ons verhaalt, krijgen we een indruk van de heel bijzondere wijze waarop de natuur al deze trekkende schepselen heeft uitgerust met gaven, die de dieren in staat moeten stellen te overleven in deze, ook zonder de mens, zo ingewikkelde wereld. En hopelijk ook de overtuiging dat het behoud van al dit wonderbaarlijke in onze handen is.

J. H. W.

